

RESTAURATIE VAN DE MUURSCHILDINGEN

Oorspronkelijke uitvoeringstechniek

De wand is gemetseld. Het voegwerk werd niet bijzonder verzorgd uitgevoerd gezien de wanden werden bepleisterd. Op de noordelijke wand is de **aftekening van de oorspronkelijke strijk balk** te zien met het profiel van de twee balksleutels. De wanden werden dus pas bepleisterd na het plaatsen van de strijk balken.

Op de drager werden twee dunne opeenvolgende pleisterlagen aangebracht met kleurverschillen van wand tot wand en een totale dikte van 1 à 2 cm voor het hele pakket. Een eerste pleisterlaag is glad afgewerkt. De **borstelstreken van de tweede pleisterlaag blijven zichtbaar doorheen de verflagen**. De schilderingen waren waarschijnlijk uitgevoerd in olieverf en niet vernist.

De **kleuren** zijn onder invloed van de brand in 1914 en de jarenlange blootstelling aan weer en wind verweerd en chemisch veranderd. Tijdens het vooronderzoek van cvba Examino werd met een verfmonster de verweerde blauwe kleur onderzocht. Hierin werd enkel zwart loodpigment aangetroffen. Indien deze laag ooit blauw was, dan moet het pigment organisch geweest zijn zoals indigo. Het zwarte loodpigment is een verkleuring van wit of rood loodpigment onder invloed van atmosferische factoren (zoals licht, vochtigheid, de brand, ?).

MATERIËLE (VOOR)GESCHIEDENIS VAN DE MUURSCHILDINGEN

Mogelijks werd de kamer oorspronkelijk voorzien van houten lambriseringen. Na het wegnemen hiervan werden de wanden ongeveer zeven maal gedeeltelijk uitgekalkt. Vervolgens werden ze integraal met een okerrode verflaag overdekt. In 1863-34 werden de muurschilderingen ontdekt en vrijgelegd, onder leiding van architect Joseph Schadde.

De **behandeling met was** gebeurde pas bij de restauratie van de oorlogsschade in 1935 door Cornelis Leegenhoek. Over wat Leegenhoek precies deed, zijn er geen documenten teruggevonden. Hij heeft de grote lacunes in het pleisterwerk gedicht. De meeste vullingen overlappen de originele schildering, soms over een breedte van enkele centimeters.

De **vullingen** die tijdens de huidige restauratiewerken werden weggenomen waren uit diverse materialen samengesteld, wat mogelijk overeenstemt met verschillende interventie-perioden. De meeste vullingen bestonden uit kalk en zand, maar enkele gaten tot op het metselwerk werden met cement (rondom de consoles en de huidige deur-opening) of met gips opgevuld. Waarschijnlijk waren deze gipsopvullingen de oudste.

Er werden **verschillende soorten retouches** geïdentificeerd. Waarschijnlijk waren ze allemaal in olie geschilderd. Vermoedelijk dateren ze grotendeels van de ingreep van 1935.

De toegang tot de kamer werd doorheen de tijd meermaals gewijzigd. Het openen en sluiten van verschillende deuropeningen in de kamer heeft een zware impact gehad op de muurschilderingen. In 1938 werd een verlaagd plafond in neo-renaïssancestijl aangebracht dat ongeveer 15cm van de muurschilderingen aan het zicht onttrok.

VOORONDERZOEKEN EN OPMAAK RESTAURATIEDOSSIER

In 1999 voerden Lode De Clercq en Petra Maclot een eerste materiaaltechnisch en kort historisch onderzoek uit. In 2007 werd de cvba Examino aangesteld om een restauratiedossier op te maken. Het onderzoek werd aangevuld met een eerste reiniging met Arabische gom, een inventarisatie van de huidige bewaringstoestand en onderzoek (sem-analyse, retouche onderschilderingen, reinigingen met toluene om de overschildering te verwijderen ...). Door het weghalen van een eerste kinderbalk uit het plafond, werd duidelijk dat de muurschildering nog over de volledige hoogte bewaard is. De resultaten van beide onderzoeken leidden tot een restauratiedossier.

Aftekening van de oorspronkelijke strijk balk en profilering van de balksleutel

◀ **Het fixeren van de picturale laag** door aanbrengen van het fixatief doorheen de facing.

▲ **De borstelstreken van de tweede pleisterlaag** blijven zichtbaar doorheen de verflagen. Soms zijn bepaalde vormen enkel nog te herkennen als "negatief" door het afschilderen van de verflaag tot op de tweede donkere pleister. Hierboven details uit *het Festijn van Balthasar*.

Onder het verweerde blauw op de noordelijke wand troffen we een bruine onderlaag aan. De **eigenlijke kleuren** zijn enkel gekend door de kopieën van Alexandre Hannotiaux (1900-1901) en van Barth Verschaeren (1938). Deze kopieën op doek lijken een grote natuurgetrouwheid na te streven maar zijn zelf ook reeds verouderd. Vooral rode kleuren lijken verdwenen.

▲ **Haarfijne barsten** in het pleisterwerk

HUIDIGE RESTAURATIE VAN DE MUURSCHILDINGEN

De eigenlijke restauratie werd toegewezen aan Linda Van Dijck en Marie-Hélène Ghisdal. Zij werden bijgestaan door een uitgebreid team. De werken startten in september 2011 en waren in februari 2012 voltooid.

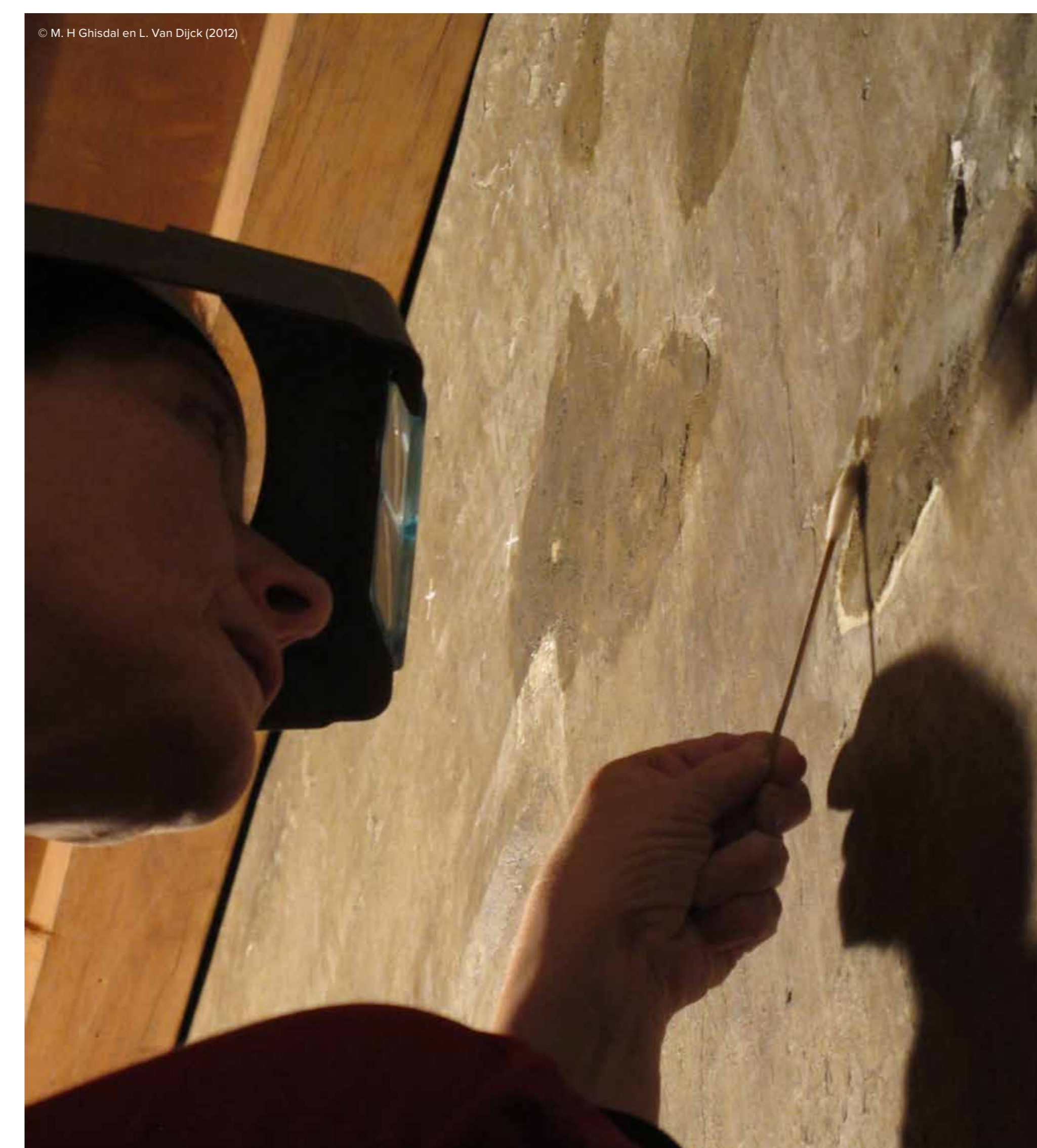
Deze werken omvatten in de eerste plaats **het fixeren van de picturale laag en pleisterlagen en het wegnemen van de oude opvullingen**. Het **balkenplafond en de zes consoles in neo-stijl uit 1938 werden verwijderd**. Een heel belangrijke ingreep was **het verwijderen van de waslaag uit 1935 en het grootste gedeelte van de oude retouches**. Hierdoor wonnen de schilderingen aan klaarheid en leesbaarheid en kwamen er zelfs enkele details opnieuw aan het licht. De weggenomen vullingen werden uiteindelijk andermaal ingevuld met **een vulstof** waarmee een donkere kleur kon worden bereikt. De vulstof werd terugliggend van de picturale laag aangebracht waardoor alle afbeeldingen maximaal in zicht blijven. Uiteindelijk is er besloten een **picturale reintegratie** te doen om de leesbaarheid van de schildering te verbeteren.

Om de muurschilderingen beter tot hun recht te laten komen, werd beslist om **de context zo neutraal mogelijk te maken**. Het plafond werd daarom vlak uitgeplamuurd met leempleister. Deze bepleistering werd ook gebruikt voor het afwerken van de doorbrekingen van de oorspronkelijke balken en consoles, die via een licht verhoogd vlak werden gemarkeerd. Om het verstoorde en verbrokkelde uitzicht van de plint te temperen, werd deze na de fixatie van de interessante lagen, geëgaliseerd en afgewerkt in een neutrale tint.

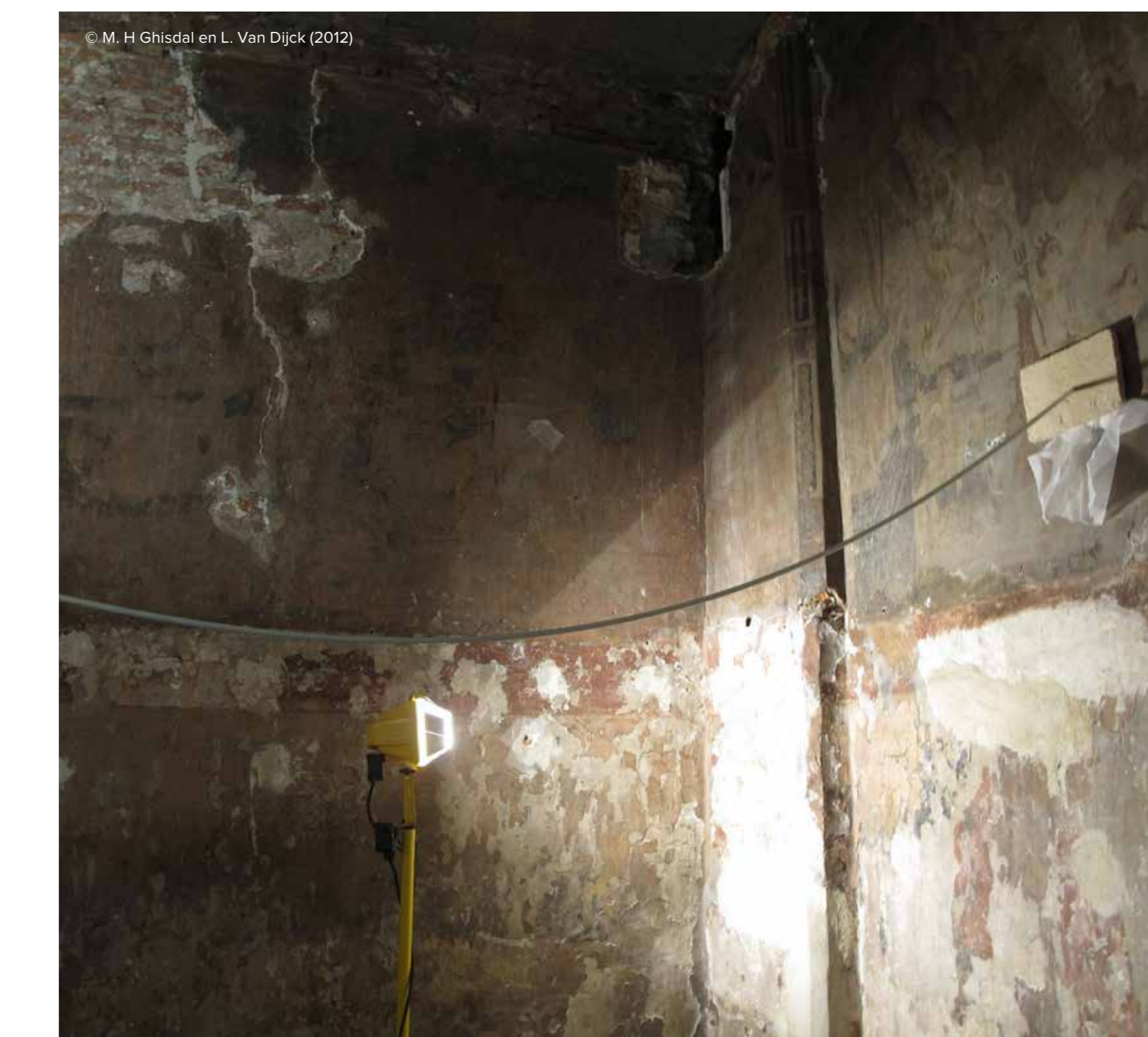
Sofie Stevens

Dienst Monumentenzorg stad Mechelen

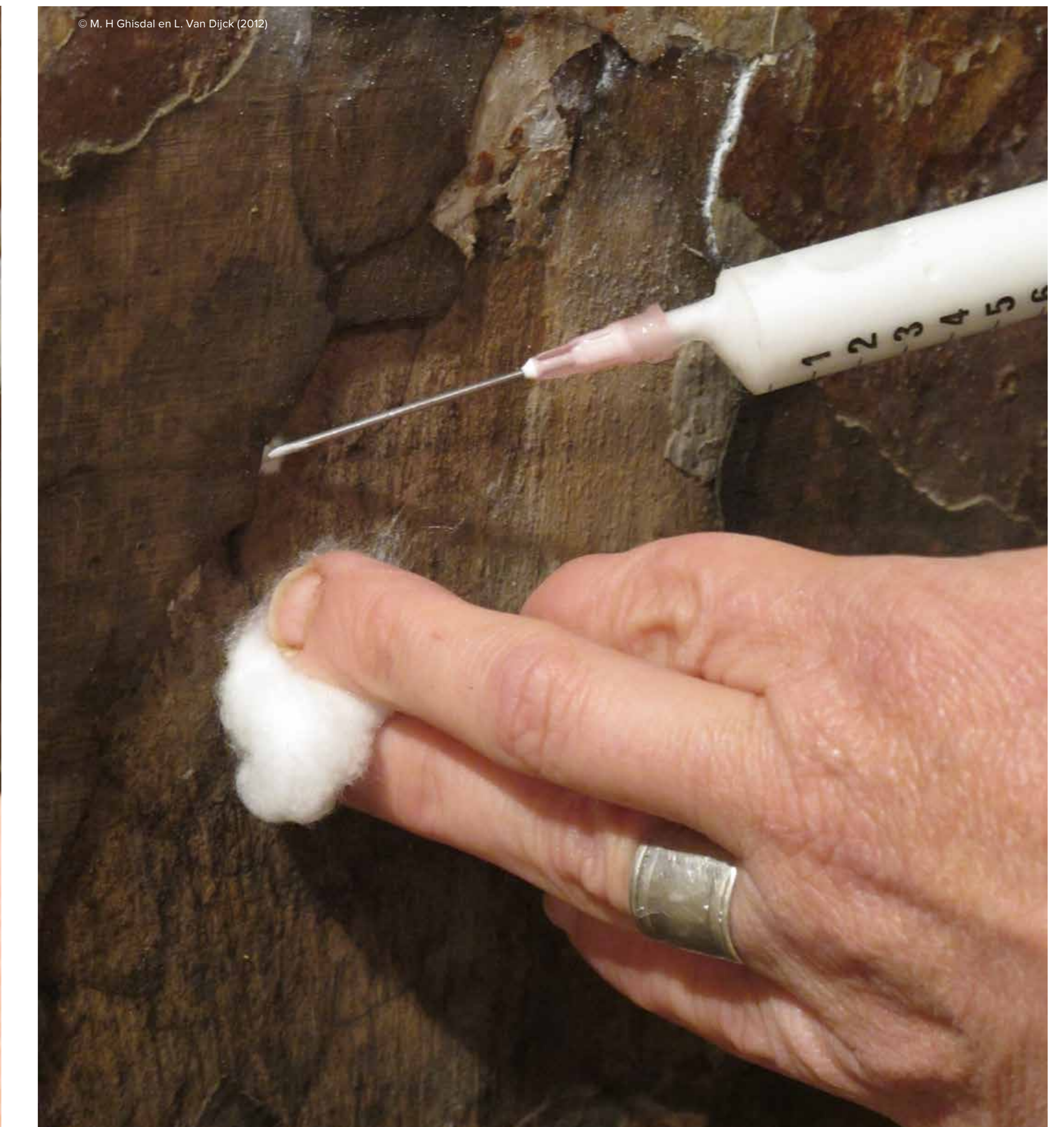
gebaseerd op Ghisdal M. H en L. Van Dijck (2012). restauratiebundel "Hof van Busleyden te Mechelen: conservatie-restauratie van de muurschilderingen"

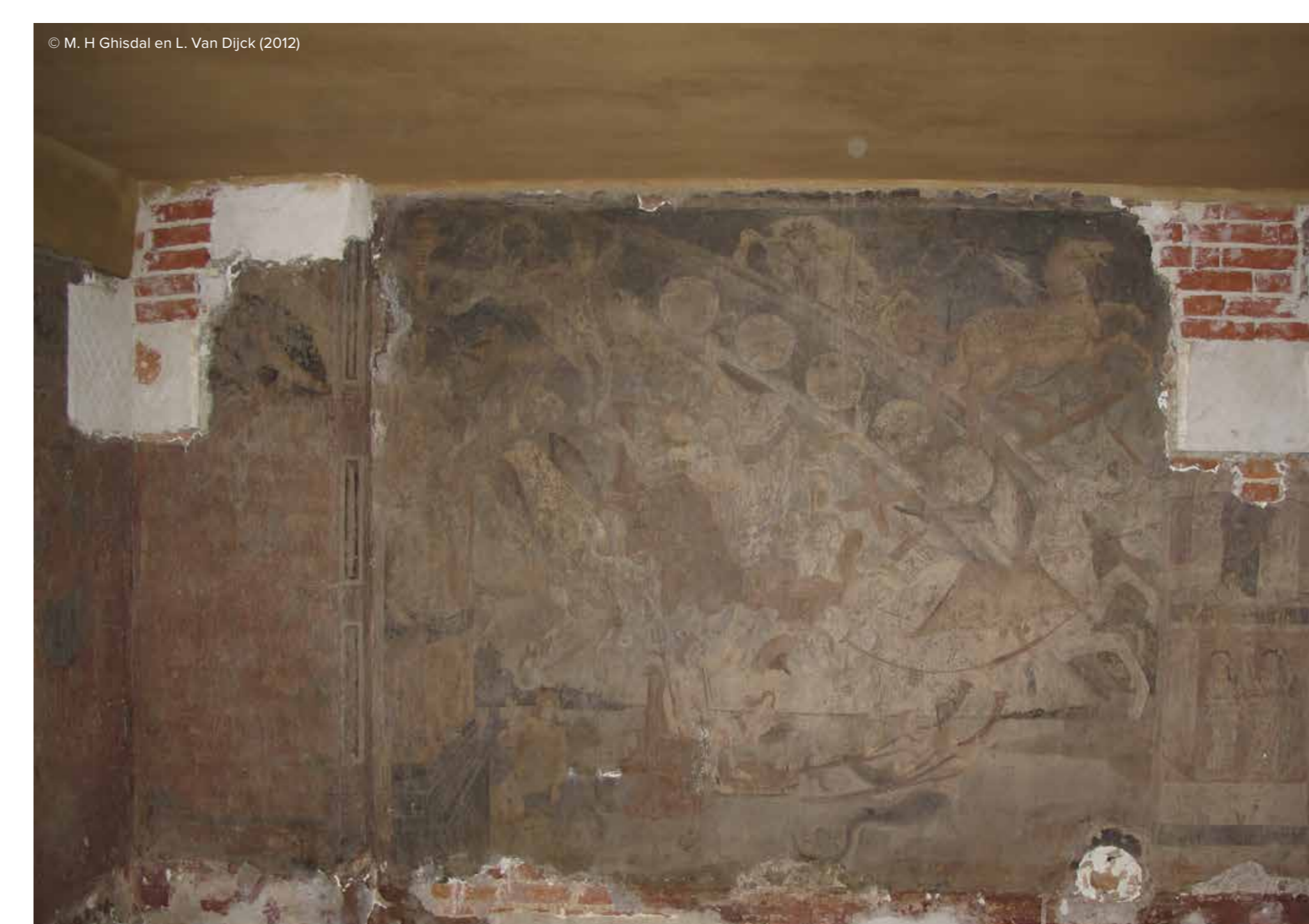
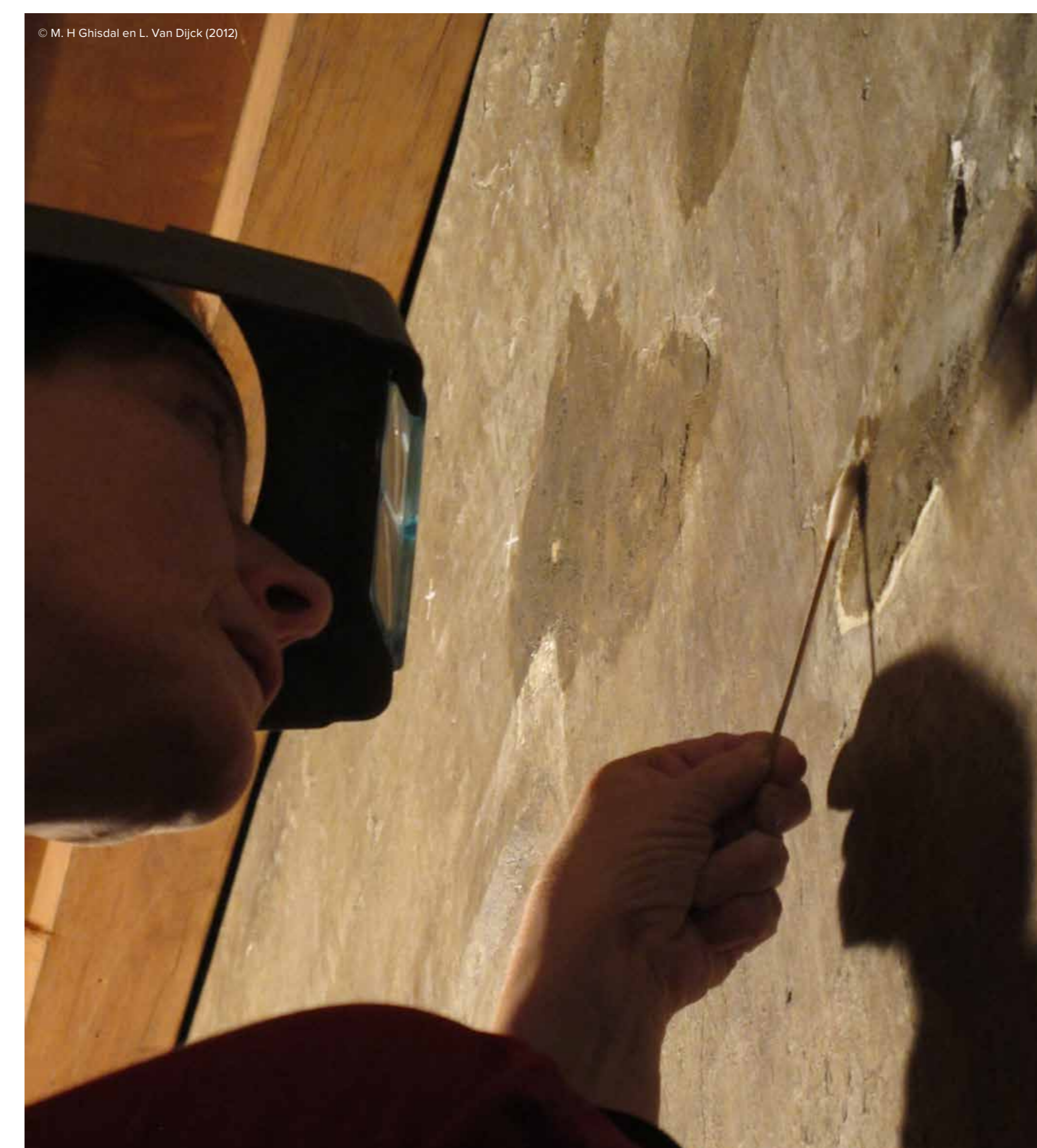
▲ **Het fixeren van de pleisterlagen** door injectie van kalk-zand coulis

◀ **Het fixeren van de pleisterlagen** Oostelijke wand: de zone onderaan vertoonde een heel diepe holte met loszittende pleister. De pleister werd langzamerhand met een kalk-coulis geconsolideerd. Tijdens de droging werd de geconsolideerde zone gestut.

▲ **Het fixeren van de pleisterlagen:** voorbevochtigen en injectie van kalkmelk in de plintzone. Links = voorbevochtigen • Rechts = injectie met kalkmelk

Het wegnemen van de oude opvullingen

Alle oude vullingen (van kalk-zand pleister, van gips, van cement, grote en kleine) werden mechanisch weggenomen: eerst met een scalpel langs de randen van de vulling, dan met een fijne beitel. De vrijlegging heeft meer van de originele materie naar boven gebracht.

